

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

”Allt det här är jag”

- En kvalitativ innehållsanalys av samers berättelser om identitet

Louise Jonsson och Matilda Hansson

Kandidatuppsats (SOPA 63)

Aktuell termin: VT 2018

Handledare: Eva Palmblad

Abstract

Authors: Louise Jonsson och Matilda Hansson

Title: Identity and being sami – a qualitative content analysis of sami people's stories about identity

Supervisor: Eva Palmblad

Assessor: Carina Tigervall

The aim of this study has been to analyze sami people's stories about identity in Samefolket journal. Our intent was to find out if historical events was being portrated in their stories and to analyze what is including or excluding for sami identity. By doing a content analysis of 14 articles we found patterns from which we created categories to easier study our material. We found that historical events did have an impact on sami people's stories about identity, which led to the conclusion to use a postcolonial theory on our analyze. The term stigma, in addition to postcolonial theory, has been used to deeper analyze how the stigmatization of the socially vulnerable appears and how it could lead to feelings of shame. Throughout the process we have been able to get a glimpse of sami people's complex history and what effect it has on them to this day. We have come to the conclusion that the colonization of Sápmi has created different groups in the sami community. These groups have in turn lead to a desirable image of a superior sami, an image many sami people struggle to fulfill. This superior sami has characteristics that are both including and excluding in regards to the sami identity. Furthermore, we found symbols and language to play an important role to either encourage fellowship or lead to alienation in the sami community.

Key words: Identity, sami, postcolonial theory, stigma.

Innehåll

1	INLEDNING	1
1.1	Problemformulering	1
1.2	Syfte och frågeställningar	3
2	BAKGRUND	4
3	TIDIGARE FORSKNING	7
3.1	Kunskapssökning	7
3.2	Historiens påverkan på samer idag	8
3.3	Splittringar inom den samiska gruppen	9
3.4	Språkets betydelse för identiteten	10
3.5	Okunskap om ursprungsbefolkningen	11
4	TEORI OCH BEGREPP	13
4.1	Postkolonial teori	13
4.2	Identitet	15
4.3	Stigma	16
5	5 METOD	19
5.1	Metodval	19
5.2	Material och urval	20
5.2.1	Hur materialet valts ut	20
5.2.2	Fördelar och nackdelar med sekundärkälla	22
5.3	Bearbetning av materialet	23
5.4	Metodens tillförlitlighet	25
5.5	Forskarrollen	26
5.6	Etiska överväganden	26
5.7	Arbetsfördelning	27
5.8	Vetenskapsteoretisk utgångspunkt	27
6	RESULTAT OCH ANALYS	29

6.1	Historiens påverkan för identiteten	29
6.2	Vem är same?	32
6.2.1	Normbilden av en same och dess påverkan på identitet	32
6.2.2	Skam	37
6.3	Symboler och språk 	39
6.3.1	Kolt	39
6.3.2	Namn	40
6.3.3	Språk	41
7	DISKUSSION	43
	REFERENSLISTA	46

1 Inledning

1.1 Problemformulering

Människor har i alla tider funderat kring sin plats i tillvaron. Frågor om vem man är och vad meningen med livet är skapas genom medvetenhet om sitt eget jag och är en förutsättning för identitetsskapande (Hammarén & Johansson 2007). Att känna trygghet i att veta vem man är ett grundläggande mänskligt behov. Motsatsen, att vara osäker kring sin identitet, kan skapa rädsla och förvirring som kan leda till ångest, depression och självförakt (Hammarén & Johansson 2007). Identitetsförvirring försvårar vidare för individen att känna tillhörighet till sin omvärld (Hammarén & Johansson 2007). Hammarén och Johansson (2007) menar att identitet inte främst handlar om en individuell egenskap utan om en gemensam och kollektiv tillhörighet. Hela vårt samhälle är uppdelat i kollektiva identiteter, exempelvis svenskar, studenter och idrottssupportrar. Vissa tillhörigheter har dock blivit marginaliserade och grupper har konstruerats som över- och underordnade. Konstruktionen har bestämts utifrån en världsordning där den västerländska hegemonin styr (de los Reyes & Mulinari 2005). En marginaliserad grupp i det svenska samhället är samer. Samer har blivit stigmatiserade och utsatta för diskriminering (Amft 2000 s 98 ff.; Åhrén 2008 s. 48 ff.). Denna stigmatisering och diskriminering genomsyrar idag samers känslor och tankar om identitet och bidrar till att många samer har svårt att känna tillhörighet (Åhrén 2008 s. 48 ff.).

Åhrén (2008 s. 150 ff.) har i sin avhandling visat att det finns splittringar mellan samer som resulterat i en hierarkisk ordning dem emellan. Denna splittring karaktäriseras av att det finns en bild av den typiska samen, ibland kallad supersamen, som är renskötare samt behärskar samiska språk och traditioner som har höga värden i den hierarkiska ordningen. Supersamen är en norm som för de allra flesta samer är ouppnåelig. Därför uppstår skilda meningar kring vem som egentligen har rätt att kalla sig same. Amft (2000 s. 162 ff.) fann liknande resultat i sin avhandling och menar att det blir svårt för

den majoritet som inte inbegrips i begreppet supersame att ändå kunna identifiera sig som same. Amft (2000 s. 162 ff.) lyfter även att samer inte enbart upplever splittringar inom den samiska gruppen utan att det också är svårt att förhålla sig till det svenska samhället. Många tonar därför ned sin samiska identitet i vissa sammanhang, och förstärker den i andra, för att anpassa sig till det svenska eller det samiska.

Sverige betraktas varken av det egna folket eller av omvärlden som en kolonialmakt trots att behandlingen man utsatte samer för visar på tydliga koloniala strukturer. Svenska staten har bland annat bedrivit assimileringspolitik, tvångsförflyttning samt beviljat särskilda rättigheter endast till renskötande samer. Sverige har även fått kritik av FN för brister i behandlingen av samer som urfolk. Kritiken riktas även mot Sverige för underlåtenhet att tillförsäkra samer de rättigheter som urfolk ska omfattas av enligt FN:s konventioner (Mörkenstam 2014).

Aktualisering om hur fräntagandet av urfolks kultur och levnadssätt påverkar människor än idag är väsentlig för att skapa förståelse kring den komplexitet urfolk kan uppleva av att sammanfoga sitt folks historia med sin egen nutid. Vår ambition är att särskilt uppmärksamma att samer som stigmatiserad grupp har ett komplicerat förhållande till identitet och att det inom det sociala arbetet behövs kunskap kring hur minoritetsgrupper förhåller sig till sin identitet. Det är också viktigt att belysa att det finns andra grupper i Sverige som upplever splittring kopplad till identitet. Människor som flytt sitt hemland tvingas förhålla sig både till en svensk identitet och den identitet som är kopplad till hemlandet. Likväl är det för många människor svårt att förhålla sig till sin identitet utifrån exempelvis kön och sexuell läggning. I stort sett alla människor funderar någon gång på vem de är, men för somliga grupper kan dessa tankar vara en betydande del av livet. Det är viktigt för socialarbetare att skapa förståelse om att många människor kan uppleva identitetsförvirring för att kunna bemöta och hjälpa dem på bästa sätt.

1.2 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att utifrån ett postkolonialt perspektiv samt med hjälp av begreppet stigma analysera samers berättelser om identitet i tidningen *Samefolket*.

För att besvara syftet har vi använt följande frågeställningar:

- Hur återspeglas samernas historia i personernas berättelser om identitet?
- Vilka faktorer lyfter personerna fram som inkluderande respektive exkluderande för samisk identitet?

2 Bakgrund

I följande kapitel redogörs för samernas bakgrund. Den information som är refererad till Samer A, B, C, D och E är hämtad från hemsidan samer.se.

År 1977 erkände den svenska staten samer som urfolk. Urfolk är de människor som genom historien alltid har levt på samma geografiska plats innan världens länder koloniserades. De flesta urfolk är idag en minoritet i de länder där de bor och har en mörk historia av förtryck. Urfolk hör samman med ett geografiskt område som de har starka band till. Identitet, kultur, språk och traditioner håller dem samman. Trots att ursprungsfolk har tvingats leva under sämre förhållanden och stängts ute av majoritetsbefolkningen har de lyckats överleva och anpassa sig till förändringar i världen och samhället. I samband med att traditioner och levnadssätt hos minoriteter förändras, ändras även identiteten, liksom den gör för hela jordens befolkning (Samer A 2018).

Sápmi är namnet på det område samer befolkade sedan urminnes tider. Området sträcker sig över norra delar av Norge, Sverige och Finland samt Kolahalvön i Ryssland (Samer B 2018). Beroende på var i Sápmi man befinner sig talas olika former av samiska. Språket betraktas ändå vara ett och samma, eftersom samer är en förhållandevis liten folkgrupp. Samiskan har dock delats in i tre huvudvarianter, östsamiska, centralsamiska och sydsamiska, som kan liknas vid olika dialekter. Ju längre ifrån varandra samer växer upp desto svårare får de att förstå varandra (Samer C 2018).

Koloniseringen av Sápmi tog sin början under 1600-talet då staten insåg värdet av att bruka de naturresurser som fanns i området. Samer hade som nomadfolk enligt staten ingen äganderätt till sina marker utan fick bereda plats åt nybyggarna som flyttade norrut. Konflikter som grundades i konkurrens som uppstod när nybyggarnas jordbruk expanderades föranledde instiftandet av renbeteslagen år 1886. Lagens uppgift var att reglera relationen mellan de numera bofasta svenskarna och de nomadiserande samerna. Föreställningarna om den samiska identiteten blev knuten till ett

nomadiserande liv där samer definierades som en lägre stående ras än den svenska (Mörkenstam 2014).

År 1928 kom en ny renbeteslag som delade samerna i två läger; de renskötande samerna och de icke-renskötande samerna. De samer som inte var renskötare erkändes inte som samer och de exkluderades från samiska rättigheter. Dessa samer skulle således assimileras in i det svenska samhället och frånga sin samiska identitet (Mörkenstam 2014). För att kunna särskilja de renskötande och icke-renskötande samerna inrättades samebyar, ett system som fortfarande används. En samebys medlemmar är de som får lov att bedriva renskötsel och för att få inträde i en sameby krävs det att befintliga medlemmar röstar in personen i fråga. Endast en tiondel av alla samer är medlemmar i en sameby. Samebyarna sträcker sig över relativt stora geografiska områden då de är tänkta att följa renens årliga vandring från inlandsskogarna till fjällen (Samer D 2018).

År 1922 inrättades Statens rasbiologiska institut i Uppsala. Detta till följd av att man sedan 1700-talet börjat dela in människor i olika påstådda raser. Samerna tillhörde enligt statens kategorisering de primitiva folken och ansågs därför ha stannat på en lägre utvecklingsnivå än resten av befolkningen. På det rasbiologiska institutet studerades rashygien och dokumentation av den svenska befolkningen. Det fanns en föreställning om att det inte var bra att olika raser blandades eftersom det kunde skapa svaga individer. Personer med dåliga gener skulle därför inte fortplanta sig. Herman Lundborg ledde en undersökning kallad Lappundersökningen med vilken han ville bevisa att rasblandningar kunde få katastrofala följder. I undersökningarna mättes, fotograferades och undersöktes både vuxna och barn i norra Sverige noggrant. Undersökningen ingick dock inte i institutets egentliga verksamhet och kritiserades då Lundborg inte kunde visa på några riktiga resultat. Forskningen innebar en stor integritetskränkning för de samer som tvingades medverka (Samer E 2018).

Efter omfattande kritik av det rasbiologiska institutet och behandlingen av samer var Sverige tvunget att omdefiniera sina lagar om samers rättigheter. Fokus i samepolitiken skiftade från rasbiologi, kulturell överlägsenhet och paternalism till att skydda en språklig och kulturell minoritet (Mörkenstam 2014). År 1993 etablerades Sametinget som är en statlig myndighet. Myndigheten ska verka för samers rättigheter men som i praktiken saknar faktiskt självbestämmande (Sametinget 2018). I och med Sametingets inrättande omdefinierades begreppet same vilket innebar att de renskötande samerna inte längre var de enda med samiska rättigheter. Istället inkluderades fler samer enligt följande definition lag:

Med same avses i denna lag den som anser sig vara same och 1. gör sannolikt att han har eller haft samiska som språk i hemmet, eller 2. gör sannolikt att någon av hans föräldrar, far- eller morföräldrar har eller har haft samiska som språk i hemmet, eller 3. har en förälder som är eller har varit upptagen i röstlängd till Sametinget. S. 257(SFS 1992:1433, Sametingslag, Kap 1 §2.)

FN har bedrivit flera utredningar som kritiserat den svenska statens relation till samerna. Samer har inte blivit utsatta för den klassiska kolonialiseringen, utan istället en inre kolonisation. De har i enlighet med erkännandet som urfolk tillskrivits kulturell autonomi men har inga territoriella eller självbestämmande rättigheter. Trots Sveriges erkännande av samer som urfolk har de inga folkrättsliga rättigheter och Sametinget fungerar fortfarande enbart som ett administrativt organ där den svenska staten har en överordnad position. Exploatering av naturresurser på samers marker fortsätter än idag (Mörkenstam 2014).

3 Tidigare forskning

Vid sökning i forskning om samer fann vi att fokus kretsat kring rennäringslagstiftningen och hur samer påverkats av politiska och ekonomiska förändringar över tid. Det blev också tydligt att samers hälsa har blivit ett omdiskuterat ämne, särskilt med inriktning på renskötande samer där självmordsstatistiken är hög (Stoor 2016). Enligt Åhrén (2008 s. 38 ff.) finns det mycket forskning kring samer i Norden och den är ofta inriktad på samernas traditionella liv. I Sverige, menar Åhrén (2008 s. 38 ff.), har fokus legat på att forska kring renskötsel, jojk och slöjd; det vill säga de delar av samernas liv som tillhör det traditionella. I denna kunskapssammanställning har vi av naturliga skäl valt att fokusera på sådan forskning som kan hjälpa oss att förstå hur samer påverkats av historien samt forskning som på olika sätt knyter an till identitet.

Den utvalda forskningen är indelad i olika teman. Vi börjar med att presentera sådan forskning som belyser hur samernas historia har påverkat dem och fortfarande påverkar. Efter det presenteras forskning som berör hur olika splittringar och hierarki inom den samiska gruppen yttrar sig och påverkar identiteten. Vidare tar vi upp forskning kring språkets betydelse för identiteten för att sedan avsluta med konsekvenser av okunskap om ursprungsbefolkning. Innan kunskapsläget presenteras ges en kort sammanställning av hur vi gått tillväga i vår kunskapssökning.

3.1 Kunskapssökning

När vi sökte efter tidigare forskning använde vi oss av sökmotorn "LUBsearch", LOVISA och Avhandling.se. Med hjälp av sökorden sami identity, samer identitet, samer, indigenous people identity samt minorities identity sökte vi efter relevant forskning för våra forskningsfrågor. Vi tog även hjälp av de referenser som Åhrén (2008) och Amft (2000) använt sig av. Vi har i denna uppsats använt oss av tre avhandlingar (Amft 2000; Ågren

2006; Åhrén 2008) samt en metodbok (Bryman 2011) som varit omfattande, vilket är varför vi valt att förtydliga dessa källor med sidhänvisningar.

3.2 Historiens påverkan på samer idag

Åhrén (2008 s. 37 ff.) lyfter i sin avhandling att hon blev förvånad över hur stor inverkan historien hade på de 26 informanter hon intervjuade. Det visade sig att renbeteslagen samt samisk juridisk historia i stort påverkade ungdomarna i stor utsträckning. Renbeteslagen skapade kategorier såsom renskötande same och icke-renskötande same vilket fortfarande ligger till grund för en hierarkisk ordning mellan samer. Åhrén (2008 s. 163) använder begreppet supersame för att beskriva normbilden av en same. Det finns en bild av att den typiska samemannen är renskötare och behärskar samiska språk och traditioner. Supersamen är en norm som för de allra flesta samer är ouppnåelig. Därför uppstår skilda meningar kring vem som egentligen har rätt att kalla sig same. Samernas historia har påverkat ungdomarna genom att den skapat splittringar i den samiska gruppen och begränsat individers rättigheter och möjligheter inom det samiska samhället.

Omma, Holmgren och Jacobsson (2011) har i sin artikel belyst hur det är att vara ung same i Sverige idag, med särskilt fokus på frågor om identitet, självuppfattning, autonomi samt erfarenheter av illa behandling och diskriminering. De beskriver likt Åhrén (2008 s. 48 ff.) att den samiska historien som präglats av diskriminering och rasism har haft stor inverkan på samernas självkänsla. Omma, Holmgren och Jacobsson (2011) lyfter dock även fram att det de senaste 30 åren har bildats en rörelse bland ursprungsbefolkning världen över och att många samer idag kämpar för sina rättigheter.

Även Amft (2000) diskuterar historiens betydelse för samer idag. Amft (2000 s. 29 ff.) har, genom analys av lagtext och offentliga utredningar samt intervjuer med 18 samer, undersökt det samiska samhällets förändrade levnadsförhållanden under 1900-talet utifrån ett genus- och

etnicitetsperspektiv. Sápmi har under 1900-talet förändrats avsevärt och levnadssätten är annorlunda idag jämfört med förr. Dessa förändringar beror till stor del på myndigheternas tvångsförflyttning av renskötande nordsamiska familjer och att samer flyttat till kuststäder och tätorter. Allt färre samer kan prata sitt språk och dessutom har materiella föremål som tidigare användes i det vardagliga livet idag blivit symboler för det samiska och den samiska identiteten. Samerna tvingades anpassa sig till storsamhället och majoritetsbefolkningen vilket har lett till att de flesta samer lever mitt bland den svenska befolkningen och inte som renskötare, vilken är en vanlig föreställning om samer idag (Amft 2000 s. 32 ff.). Amft (2000 s. 111 ff.) menar vidare att den svenska staten genom lagar och definitioner av samer skapat en föreställning om vem en äkta same är, vilket bidragit till att många samer exkluderas, från det samiska.

3.3 Splittringar inom den samiska gruppen

Press både från majoritetssamhället och det samiska samhället har gjort att splittringar mellan samiska grupper har uppstått. Det har skapats en hierarkisk rangordning över vem som är mest same och det har formats kriterier för vem som får kalla sig same (Amft 2000 s 162 ff.; Omma, Holmgren & Jacobsson 2011; Åhrén 2008 s. 163 ff.).

Omma, Holmgren och Jacobsson (2011) fick genom samtal med unga samer kunskap om att många upplever att det är svårt att vara same i Sverige idag och att det ständigt pågår en kamp mot majoritetssamhället. Ungdomarna upplevde att de blev utsatta för diskriminering och att de blev illa behandlade. Dessutom vittnade de om att det finns stora splittringar inom det samiska samhället och att det är svårt att lösa dessa konflikter när fokus ligger på att strida för samers rättigheter som grupp i förhållande till övriga Sverige. Åhrén (2008 s. 169 ff.) skriver att hennes studie genomströmdes av oförståelse mellan olika samiska grupper och att det råder skilda meningar om vem som har rätt att kalla sig same. Splittringar mellan de samiska grupperna, orsakade av

statens kategorisering av samer, leder till känslor av utanförskap hos många. Åhrén (2008 s.173 ff.) menar att personernas berättelser vittnar om att det finns ett etnocentriskt mönster där individer rangordnas i en kulturell ordning. Vissa egenskaper som språk och att livnära sig som renskötare värderas högre än andra. Detta resulterar i att samer delas in i olika grupper där den renskötande sammen är norm. Amft (2000 s. 171 ff.) lyfter samma problematik i sin avhandling och påtalar att det bildats nya samiska identiteter i takt med att det samiska samhället blivit mer komplext. Samer identifierar sig på olika sätt beroende på vilken situation de befinner sig i för att undvika konflikter. Intervjuerna gav också kunskap om att samer ibland tonar ned sin samiska identitet för att exempelvis undvika konfrontationer och bättre passa in i majoritetssamhället. Särskilt under tonåren tonas den samiska identiteten ned eftersom det blir påfrestande att ständigt avvika från den svenska normen. Liksom det tonas ned för att passa in i den svenska normen kan samer alltså tona ned vissa egenskaper även gentemot andra samer.

3.4 Språkets betydelse för identiteten

Ågren (2006 s. 14 f.) har intervjuat 14 personer och analyserat deras upplevelser av att växa upp med en finsk bakgrund i Sverige och hur det har format deras identitet. Ågren (2006 s. 125 ff.) menar att den koloniala relationen mellan Sverige och Finland har präglats av makt där Sverige haft den överordnade positionen. Den ojämlika relationen mellan Sverige och Finland kan liknas vid Sveriges relation till Sápmi. Finlands underordnade position resulterade bland annat i att det finska språket blev stigmatiserat vilket även de samiska språken blivit (Åhrén 2008 s. 64). Ågren (2006 s. 97 ff.) lyfter fram vilken betydelse språket har haft för intervjupersonerna i studien. Hon menar att språket blir en första indikator på hur individen uppfattar sig själv och sin identitet. Genom språket avslöjas tillhörigheten och det blir omgivningens uppgift att bedöma huruvida personen passar in i mallen eller inte. Ågren (2006 s. 102) menar vidare att språket i sig är stigmatiserande och att många finstalande valde att inte tala finska för att passa in i det svenska samhället.

Stigmatiseringen av de som talade det finska språket kan ha haft sin grund i att gränsdragningen mellan Sverige och Finland år 1809 inte tog hänsyn till att människor på ”fel” sida gränsen inte behärskade det svenska språket. Finskan stämplades ha mindre värde än det svenska och skolelever uppmanades att inte tala finska (Ågren 2006 s. 132). Detta fenomen kan liknas vid det som hände samerna som skulle assimileras in i det svenska samhället och då uppmanades att inte prata de samiska språken. Just detta skriver Hellsten (1998) om. Hon har studerat hur Finlands skolsystem arbetar för att införa det samiska i skolan. Hon inleder med att förklara att i de länder samer lever har assimileringspolitik bedrivits vilket innebär att den samiska kulturen har tonats ned. Detta har bland annat resulterat i att det inte varit önskvärt att tala de samiska språken. Hellsten (1998) belyser den samiska skolans roll i att utveckla elevers samiska språkkunskaper, bland annat genom att använda läroböcker skrivna på samiska, för att försäkra den samiska kulturens överlevnad. Ett utvecklat skolmaterial på samiska ska enligt Hellsten (1998) även ge ungdomarna möjlighet att identifiera sig som både same och finsk. I Hellstens (1998) intervjuer med finska lärare berättade de om en vilja att lära ut samiska för att eleverna självsäkert skulle kunna hantera språket och känna trygghet i sin samiska identitet.

3.5 Okunskap om ursprungsbefolkningen

Samer berättar att de än idag upplever diskriminering utifrån sin etnicitet och att de ofta känner sig tvingade att stå upp för sin kultur. Denna diskriminering kan bero på okunskap om den samiska kulturen bland svenskar (Omma, Holmgren och Jacobsson 2011). Samer har under lång tid blivit diskriminerade och är en stigmatiserad grupp som upplevs vara annorlunda och avvikande. När människor inte förstår kulturen drabbar det samerna som måste försvara den och sig själv (Amft 2000 s. 98 ff.; Omma, Holmgren och Jacobsson 2011; Åhrén 2008 s. 48).

O'Dowd (2011) diskuterar en snarlik problematik utifrån hur situationen ser ut för en annan ursprungsbefolkning. Han tar avstamp i att det är nära 50 år

sedan Great Australian Silence tog slut. Great Australian Silence är benämningen på hur den brittiska invasionen och koloniseringen av Australien inte nämndes i historiebeseivningen. Hon menar att okunskap om minoritetsbefolkningen skapar stora problem, bland annat svårigheter för individer att hitta sin egen identitet i ett land som förnekar minoritetsbefolkningens historia. O'Dowd (2011) beskriver att den stereotypa bilden av en australiensare är en vit heroisk man och som koloniserade ett orört land där ursprungsbefolkningens utsatthet inte lyfts fram. Hon (2011) menar att denna bild inte skiljer sig särskilt från andra länder som också vill visa en glorifierad bild av sitt folk. O'Dowd (2011) redogör vidare för att den stereotypiska bilden av en australiensare gör det svårare för ursprungsbefolkningen att känna tillhörighet till den nationella identiteten. Att inte representera hela befolkningen i den nationella identiteten minskar möjligheten att skolor lär ut en korrekt sida av historien. Detta leder i sin tur till att befolkningen inte lär sig om ursprungsbefolkningens kultur och levnadssätt. Respekten för den kultur som fanns innan kolonialmakten gjorde intrång skadas.

4 Teori och begrepp

Eftersom begreppet identitet är centralt i uppsatsen presenteras vad identitet är och hur den skapas. Redovisningen har medvetet gjorts förhållandevis begränsad och fokuserar på de delar som är relevanta för vår studie.

Vi kunde i vårt material urskilja koloniala händelser som något som fortfarande sätter spår i samers identitet och valde att analysera vårt material från ett postkolonialt perspektiv. För att beskriva vad den postkoloniala teorin innebär har vi använt oss främst av de los Reyes och Mulinari (2005) och Loomba (2005) men även kompletterat från andra författare.

Förutom att anlägga ett postkolonialt perspektiv har vi även använt Goffmans (2014) begrepp stigma för att lyfta fram, förklara och synliggöra mönster. Goffman (2014) utgår från att stigma skapas i sociala sammanhang. Det stämmer väl överens med tanken om att identitet skapas och förändras i förhållande till samhället och omgivningen. Goffmans (2014) resonemang kring den stigmatiserade kan dock i sig framstå som diskriminerande och upprätthåller en maktordning där människor och deras egenskaper värderas olika. Trots att Goffman (2014), när han beskriver olika grupper, använder sig av termer som idag inte är lämpliga är hans resonemang om stigma relevant. Teorin och begreppen presenteras i de följande avsnitten.

4.1 Postkolonial teori

Det som står i fokus för den postkoloniala teorin är problematisering av hur kulturella, språkliga, historiska och psykologiska ramar har konstruerats efter den västerländska koloniseringen (de los Reyes & Mulinari 2005). I och med koloniseringen skapades diskurser och föreställningar kring människors olika värden. Den västerländska identiteten har utformats enligt premisser om överordnad och dominans till skillnad mot de koloniserade folken som

definierats som underordnade grupper. Koloniseringen, som till stor del handlade om att indoktrinera andra länder med västerländsk kunskap, kunde möjliggöras på grund av bilden av det västerländska som hegemoniskt. Postkolonial teori ämnar att kritiskt studera de effekter koloniseringen lämnat och hur en uppdelning av människor har rättfärdigat en ojämlik maktutövning, kunskapsproduktion och politiska strukturer som lever kvar i dagens samhälle (de los Reyes & Mulinari 2005; Hammarén & Johansson 2009; Loomba 2005).

Samtidigt som det är viktigt att utforska kvarlevorna av kolonialismen är det väsentligt att inte upprepa kolonialismens tankegång, även om det sker med en annan intention. Detta riskerar att upprätthålla idéer om skillnader mellan människor samt över- och underordnade kulturer (de los Reyes & Mulinari 2005; Loomba 2008).

Teorin belyser hur det har skapats en naturlig ordning och klassifikation av människor och att det har skett en normalisering av institutionell diskriminering. Detta har gjort att koloniala och postkoloniala identiteter formas och reproduceras än idag (Loomba, 2005). Loomba (2005) vill understryka kolonialismens betydelse för människor idag och hänvisar till de Alva enligt följande:

...många av dagens människor i såväl tidigare koloniserade som tidigare koloniserande länder fortfarande utsätts för ett förtryck som etablerades under kolonialismen (Loomba 2005 s.26).

Förtryck och diskriminering av grupper är idag väl integrerat i samhällsstrukturen och inte helt enkelt att synliggöra. Människor ser, på grund av kolonialismen, sig själv och andra utifrån en hierarkisk ordning. Loomba (2005) påpekar att förtryck inte endast skapas utifrån utan även kan reproduceras inom den förtryckta gruppen. Den egna gruppen kan därmed också bidra till att diskrimineringen fortgår.

4.2 Identitet

Hammarén och Johansson (2007; 2009) menar att begreppet identitet är svårdefinierat och att det diskuteras inom många olika vetenskaper. Identitet kan beskrivas i termer av individuell och kollektiv identitet för att visa hur personer dels är enskilda individer, dels ingår i olika kollektiva grupper. Identitet kan även beskrivas i termer av virtuell social identitet och faktisk social identitet. Den virtuella sociala identiteten är de egenskaper som andra människor tillskriver personen via intryck medan den faktiska sociala identiteten är de egenskaper som personen faktiskt har (Goffman 2014). Goffmans (2014) uppdelning av identitet får betydelse för hur stigma kan uppstå.

Identitet som begrepp används idag för att bestämma individens tillhörighet och för att skilja individen från andra människor. Människor lägger stor vikt vid likheter och skillnader och vill gärna kategorisera sig själva och andra för att skapa ordning. Skillnader mellan identiteter som leder till att olika grupper skapas där gruppen karaktäriseras av att ha liknande egenskaper är något som konstrueras utifrån sociala, kulturella, historiska och ekonomiska faktorer. Åtskillnaden av grupper kan baseras utifrån kön, klass och etnicitet och får olika betydelser i olika sammanhang. Man får exempelvis sin betydelse till motsatsen kvinna (Hammarén & Johansson 2009).

Inom den kollektiva identiteten kan individer på olika sätt visa sin tillhörighet till en viss grupp, vilket innebär att de visar en stark identifikation. Den kollektiva identiteten kan också innebära att ett personligt identitetsarbete begränsas och att de som tillhör kollektivet väntas dela egenskaper med varandra. Att visa tillhörighet till en kollektiv identitet kan användas av grupper som tidigare varit förtryckta för att slåss för sina rättigheter. Symboler fungerar inom den kollektiva identiteten växelvis inkluderande för den egna identiteten och exkluderande gentemot resterande identiteter. Kläder är ett exempel på en symbol som fungerar inkluderande för en grupp som bär liknande attribut men som samtidigt särskiljer dem från andra. Att

bära liknande kläder bidrar då till att bilda en kollektiv gemenskap. Hammarén och Johanssons (2007; 2009) teoretiska utgångspunkt, vilket även är vår förståelse, är att identitet är något föränderligt och som skapas i sitt sammanhang och i förhållande till individens omgivning. Språket är således en central aspekt för individens skapande av identitet då en person med hjälp av språket socialiseras. Saker och ting samt det abstrakta får sin betydelse genom språket och är en viktig förutsättning för skapandet av identitet (Hammarén & Johansson 2007; 2009).

4.3 Stigma

Goffman (2014) har definierat begreppet stigma och analyserat hur den stigmatiserade ser på sig själv i förhållande till andra.

När vi möter en annan person fastställer vi direkt olika egenskaper och kategoriserar personen. Vi ger på så sätt den personen en viss social status. Utifrån dessa första intryck av personen skapar vi normativa förväntningar om hur denna är. När det blir en obalans mellan den virtuella och den faktiska sociala identiteten skapas ett stigma som i sin tur kan leda till skam. En individ kan ha flera egenskaper och attribut som motiverar tillhörighet och gemenskap i en grupp, men på grund av att hen på något sätt avviker, det vill säga har ett stigma, får det människor runt omkring att vända sig bort. De människor som inte avviker från de förväntningar som finns kallas av Goffman (2014) de normala. Den stigmatiserade kan alltid vänta sig fördomar från de normala på grund av dennes tillhörighet till det avvikande. En stigmatiserad individ kan även bli ambivalent i sin identitet då hen ständigt måste förhålla sig både till andra stigmatiserade individer samt de normala. Den stigmatiserade strävar efter att nå upp till samhällets normer samtidigt som tillhörigheten finns till andra stigmatiserade. Ambivalensen ligger i att den stigmatiserade inte helt kan acceptera sin grupp men ändå inte kan bryta sig loss från den. Att den stigmatiserade inte kan bryta sig loss och inte lever upp till samhällets normer leder till känslor av skam (Goffman 2014).

Stigma beskrivs av Goffman (2014) som en djupt misskrediterad egenskap hos en individ och han menar att det finns tre olika typer av stigma. Människor kan bli stigmatiserade utifrån kroppsliga missbildningar, fläckar på den personliga karaktären och, det som är mest relevant för vår analys, tribala stigma. Tribala stigma handlar om ras, nation och religion och Goffman (2014) menar att de kan finnas i flera generationer och drabba samtliga medlemmar i en familj. Ett stigma uppkommer i relation till andra och en viss egenskap är därför inte i sig själv negativ. Stigma är således en social process där samma individ kan vara både stigmatiserad och normal beroende på vilken situation denne befinner sig i. Stigmat uppkommer överallt där det finns identitetsnormer, det vill säga i sammanhang där det finns både normala och stigmatiserade och där de sistnämnda inte kan leva upp till de normer som finns. Den stigmatiserade kan även bli utsatt för diskriminerande handlingar från de normala. Exempelvis använder de normala ofta stigmatiska termer som krympling och idiot i det vardagliga talet, vilket trycker ned och tillskriver personer ofördelaktiga egenskaper (Goffman 2014).

En stigmatiserad person går enligt Goffman (2014) igenom tre olika inlärningsfaser. I den första fasen lär sig personen hur andra ser på honom och andra stigmatiserade. Den andra fasen handlar om att den stigmatiserade personen lär sig hur andra behandlar personer som är stigmatiserade. Slutligen, i den tredje fasen, kan den stigmatiserade lära sig att passera som normal. När en persons stigma inte är alltför iögonfallande för andra kan hen lära sig att dölja det eller hålla det hemligt. Detta föranleds dock av att personen blir medveten om att andra inte lägger märke till stigma.

Goffman (2014) menar att vi genom olika symboler och tecken förmedlar social information. Den sociala informationen är reflexiv och konkret och kan direkt uppfattas av omgivningen. En typ av symboler som finns är stigmasymboler och prestigesymboler. Stigmasymboler kännetecknas av att de uppmärksammar en brist hos individen som har en negativ inverkan på identiteten och föranleder att andra människor nedvärderar personen.

Prestigesymboler i sin tur uppmärksammar en tillgång men ställer även krav på att det önskvärda upprätthålls. Om stigmasymboler är förknippade med dålig behandling försöker individen ofta dölja eller göra sig av med dem. Ett tydligt sådant exempel är namnbyte.

5 5 Metod

5.1 Metodval

Vi har valt att använda oss av kvalitativ innehållsanalys för att undersöka vår forskningsfråga. Vår forskningsfråga tar sin ansats i att analysera samers beskrivningar av identitet. Inom kvalitativ forskning är det viktigt att försöka förstå den grupp man undersöker och ge en nyanserad bild av sitt forskningsobjekt. Därför är en kvalitativ metod i detta fall en bättre metod än en kvantitativ då den kvantitativa metoden lägger vikt vid kvantifiering och utgår från att den sociala verkligheter är en objektiv verklighet (Ahrne & Svensson 2011). Genom att använda en kvalitativ metod kan vi urskilja normer och värderingar hos samerna själva och vidare skapa förståelse för samt ge en nyanserad bild deras tankar och känslor kring identitet. Den kvalitativa innehållsanalysen hjälper oss att skapa ordning och förståelse i vårt material.

Lundman och Graneheim (2012) menar att innehållsanalys kan användas både kvantitativt och kvalitativt. En kvalitativ innehållsanalys används för att tolka texter och går att använda på flera olika former av texter. Vi har fokuserat på att hitta likheter och skillnader i de utvalda artiklarna och på så sätt skapat kategorier och teman. Grønmo (2004) betonar vikten av att forskaren är säker på vart fokus för studien ska ligga eftersom kategoriseringen av materialet kantas av stor flexibilitet. Det ställs därmed krav på oss som forskare att kunna urskilja textutdrag som är viktiga för just vår studie för att analysen ska vara tillförlitlig. Lundman och Graneheim (2012) menar att det är viktigt att ha kunskap om den grupp man undersöker vid tolkning av text. Genom att läsa om samer och deras historia har vi försökt att bilda oss en god uppfattning om vår målgrupp, åtminstone i sådan utsträckning att vår undersökning kan anses tillförlitlig.

5.2 Material och urval

5.2.1 Hur materialet valts ut

I arbetet med en kvalitativ studie styr forskningsfrågan vilken eller vilka grupper man vill komma i kontakt med och som man är intresserad av att studera. Det ställs inte lika stora krav på urvalet i en kvalitativ studie som i en kvantitativ statistisk studie. Dock finns det några urvalsproblem som forskaren måste ta hänsyn till. Ett sätt att försäkra läsaren om att urvalet skett på ett tillförlitligt sätt är att noggrant beskriva urvalsprocessen. Det underlättar även för läsaren att tolka möjlighet till överförbarhet om en annan grupp skulle ha studerats (Lundman & Graneheim 2012).

Ofta används målstyrda urval i kvalitativa studier. Med det menas att forskaren väljer ut enheter, i vårt fall artiklar, utifrån de forskningsfrågor som har formulerats. På detta sätt gör forskaren ett urval baserat på att försöka skapa överensstämmelse mellan forskningsfrågor och det empiriska materialet (Bryman 2011 s. 350). Vi sökte till en början brett efter olika källor för vårt empiriska material, exempelvis självbiografier, bloggar, krönikor och tidningar. Det visade sig att det inte finns särskilt mycket material som utgick från självupplevda berättelser. När vi fick reda på att tidningen *Samefolket* fanns, vilket vi inte visste tidigare, började vi undersöka vad det var för tidning. Vi insåg ganska snart att tidningen innehöll material som passade bra för vårt syfte. Vi valde därför att använda artiklar ut tidningen *Samefolket* som på hemsidan beskrivs enligt följande:

Tidningen *Samefolket* speglar aktuella, kulturella och politiska händelser i det samiska samhället och bland världens urfolk. *Samefolket* är det enda samiska magasinet för vuxna på svensk sida av Sápmi. Tidningen ges ut på svenska men har också texter på samiska, den kommer ut med sju nummer per år och har publicerats regelbundet sedan det samiska Landsmötet i Östersund 1918. Föregångaren Lapparnes egen tidning gavs ut så tidigt som 1904. Enligt stadgarna ska *Samefolket* vara ett förbindelseorgan mellan olika samiska grupper, sprida kännedom om samiska förhållanden till samhällsorganisationer och allmänhet, vara ett diskussionsforum, införa artiklar på samiska

och tjäna som utbildning och undervisning på olika nivåer. (Samefolket 2018).

Vi valde ut artiklar i *Samefolket* som behandlade ämnet identitet. Till en början hade vi ett stort empiriskt material bestående av 28 tidningar från åren 2014 till 2017. I urvalsprocessen läste vi samtliga tidningar flera gånger och markerade de artiklar som på något sätt kunde knytas till våra forskningsfrågor. Vidare gjordes ytterligare urval av artiklarna genom att vi valde ut de artiklar där en person på olika sätt berättade om identitet. Vårt slutliga urval består av 14 artiklar som alla grundar sig i att en person berättar och delar med sig av sina erfarenheter av frågor som rör identitet. Bryman (2011 s. 436) skriver att det inte finns några tydliga svar på hur stort ett urval behöver vara och hur man bedömer om teoretisk mättnad är uppnådd. Han menar dock att urvalet behöver vara större ju bredare omfattning studien har och ju fler jämförelser man vill göra mellan olika grupper. I denna studie kommer fokus inte vara att göra jämförelser av olika grupper. Däremot finns det en strävan efter att jämföra och hitta mönster i de olika artiklarna och de berättelser som porträtteras i dem. Vi har inte behövt välja bort artiklar på grund av att det empiriska materialet blev för stort utan har kunnat använda samtliga artiklar där en person pratar om identitet. Vi har därför endast valt bort de artiklar där någon diskuterar begreppet identitet generellt utan att fokus ligger på det självupplevda. Till en början undersökte vi endast artiklar i *Samefolket* från 2017. Vi insåg dock att empirin inte var tillräcklig och därför utökade vi successivt vårt material. Efter att artiklar från fyra år valts ut bedömde vi att teoretisk mättnad var uppnådd.

Vi har valt att inte inrikta oss på någon särskild åldersgrupp eller kön i studien eftersom detta inte är vårt huvudsakliga fokus. Vårt urval består av artiklar med både män och kvinnor i varierande åldrar.

5.2.2 Fördelar och nackdelar med sekundärkälla

Jacobsen (2010) ger två olika anledningar till varför det ibland är lämpligt att genomföra studier baserad på sekundärdata, i vårt fall artiklar. Den första anledningen handlar om att det är svårt eller omöjligt att samla in primärdata. I vårt fall fann vi det varken lämpligt eller praktiskt genomförbart att samla in primärdata genom exempelvis intervjuer från vår målgrupp. Ingen av oss känner någon som är same vilket hade försvårat urvalet. Något vi hade kunnat göra är att kontakta samiska organisationer för att finna intervjupersoner men tids- och resursbrist hade gjort det omöjligt för oss att personligen intervjua samer som bor på andra platser än i Skåne. Då vårt syfte är att undersöka samers berättelser om identitet har vår ambition varit att belysa olika aspekter av samisk identitet. Det är möjligt att variationen hade begränsats om vi endast intervjuat samer som är med i samiska organisationer samt bor i Skåne.

Den andra anledningen Jacobsen (2010) ger till att analysera andrahandskällor är att informationen forskaren vill åt inte nödvändigtvis framkommer bättre i exempelvis en intervju. Möjligtvis hade vår studie gynnats av att vi kunnat ställa de frågor vi velat söka svar på direkt till en respondent istället för att analysera texter, men, som Jacobsen (2010) poängterar är en redan nedtecknad källa mer genomtänkt och bearbetad vilket kan vara en styrka.

Huruvida artiklarna är trovärdiga eller inte är något som alltid är komplicerat i samhällsvetenskapliga studier. Det finns en risk att personerna i tidskriften har valt att framställa sig själva på ett visst sätt som kanske förskönar verkligheten och därmed minskar ett sanningsenligt resultat. Det blir således svårt att bedöma källans trovärdighet och det blir viktigt för forskaren att granska om personer kan ha försökt framställa sig själv på ett fördelaktigt sätt (Grønmo 2004). De artiklar från *Samefolket* vi analyserat består främst av intervjuer som alla skrivits av fyra skribenter. Vi vet inte om dessa skribenter valt att censurera personerna de intervjuat eller framställa dem på ett antingen

fördelaktigt eller ofördelaktigt sätt. Vi har i vår studie förlitat oss på att tidningen använder sig av respondentvalidering och att artiklarna därmed är sanningsenliga. Det faktum att de 14 artiklarna har skrivits av ett begränsat antal skribenter, fyra stycken, kan också ha en inverkan på informationen i dem. Skribenterna har alla sina egna erfarenheter som påverkar materialet. Vår förhoppning är att skribenternas egna åsikter och värderingar inte har präglat materialet.

5.3 Bearbetning av materialet

Första steget i analysprocessen var att välja ut analysenhet, vilket i vårt fall är de 14 tidningsartiklarna i *Samefolket* (Lundman & Graneheim 2012). Enligt Lundman och Graneheim (2012) är det viktigt att analysenheten är lagom stor och hanterbar för forskaren. I denna studie består analysenheten av 14 artiklar av varierande storlek som har bedömts vara tillräckligt stora eller tillräckligt små för att en analys ska kunna göras.

Vi började med att läsa alla artiklarna en gång utan att tänka i termer av kategorier eller teman eftersom det är värdefullt för forskaren att först läsa sitt material utan att göra anteckningar eller liknande (Bryman 2011 s. 525). Efterhand kom vi att behöva läsa materialet flera gånger och fortlöpande reflektera kring det. Grønmo (2004) menar att konsten att urskilja tendenser och sammanhang är något som växer fram ju mer bekant forskaren blir med sitt material. Då underlättas även djupare insikt och förståelse. Efter att vi hade läst samtliga artiklar två gånger utan att göra anteckningar började vi leta fram domäner ur texten. Domäner är textutdrag som berör ett visst område och som kan hittas utan att någon större tolkning behöver göras (Lundman & Graneheim 2012). I denna studie lade vi fokus på att hitta domäner som behandlade ämnet identitet.

Vidare hittade vi meningsenheter i texten för att bryta ner textmaterialet ytterligare. Meningsenheter är de delar av texten som framhåller vad som är viktigt för studien i fråga. En meningsenhet kan vara olika stor, allt från

enstaka ord till stycken av text. Denna del av analysprocessen är viktig och det är upp till forskaren att göra en avvägning gällande hur stora meningsenheterna bör vara. En för stor meningsenhet kan resultera i att delar av innehållet går förlorat ju längre in i analysprocessen man kommer och en för liten meningsenhet kan resultera i innehåll som tappar sin mening (Lundman & Graneheim 2012).

Meningsenheterna kondenserades sedan, det vill säga kortas ned, för att bli lättare att hantera. Vi lade ner stort arbete på att kondensera materialet med ambitionen att inget viktigt innehåll skulle gå förlorat (Lundman & Graneheim 2012). Efterföljande steg i processen gick ut på att abstrahera texten med hjälp av koder. Koderna blev beskrivningar av meningsenheterna och utformades utifrån meningsenheternas kontext. Det ursprungliga materialet hade i detta stadiet kokats ner till beskrivande koder som i nästa steg skulle sammanföras till kategorier. Slutligen skapade vi teman utifrån kategorierna. Ett tema ska fungera som en "röd tråd" som binder samman kategorierna, alltså vara den underliggande mening som återkommer i textmaterialet (Lundman & Graneheim 2012). Det genomgående temat i vårt empiriska material är identitet och kategorierna som delar in vår analys är *Historiens påverkan för identiteten, Vem är same?* samt *Symboler och språk*.

Lundman och Graneheim (2012) för en diskussion gällande forskarens inverkan på materialet och de menar att denne måste göra en avvägning av hur mycket hen väljer att tolka materialet. Både en alltför textnära kodning och en alltför tolkande kodning får konsekvenser i analysen. Lundman och Graneheim (2012) framhåller att resultatet av kodningen och analysen blir bättre ju mer erfarenhet forskaren har av att göra analyser. Det är en svår avvägning att själv avgöra huruvida materialet har tolkats på ett bra sätt. Vi har under kodningens gång försökt att inte läsa in för mycket i de citat vi valt ut eftersom vi inte vill förvränga något eller ta det ur sitt sammanhang. Vi har dock gjort tolkningar av textens helhet för att försöka lyfta fram olika känslor, som enligt vår uppfattning, lyser igenom. Ett exempel på detta är att vi läste

vissa av citaten med textens helhet i åtanke och tolkade att personerna beskrev känslor av skam utan att de behövde använda själva ordet.

5.4 Metodens tillförlitlighet

Det finns olika tankar om hur kvalitet mäts i kvalitativ forskning och huruvida begreppen validitet och reliabilitet (begrepp som brukas inom kvantitativ forskning) bör användas. En ståndpunkt är att kvalitativ forskning borde använda dessa begrepp för att anses vara vetenskapligt relevant. Den motsatta ståndpunkten motiveras med att den sociala verklighet som forskas kring inte anses kunna replikeras. Samma samhällsliga fenomen kan ha olika förklaringar och därmed bör validitet och reliabilitet inte användas (Bryman 2011 s. 360 f.). På grund av att det råder delade meningar huruvida validitet och reliabilitet bör användas har vi valt att bortse från dessa.

Lundman och Graneheim (2012) menar istället att bedömning av kvalitativa studier kan göras med hjälp av begreppet tillförlitlighet. För att styrka tillförlitlighet begrundas studiens trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjlighet att styrka och konfirmera studien. För att öka trovärdigheten har vi varit observanta med de regler som gäller för forskning. Med överförbarhet menas att vi ämnar göra utförliga beskrivningar av resultaten för att möjliggöra för andra forskare att bedöma huruvida de är överförbara till en annan miljö. För att försäkra pålitlighet har vi detaljerat beskrivit hur vi har planerat och genomfört alla delar av forskningen. Slutligen handlar möjligheten att styrka och konfirmera studien om att forskaren ska handla i god tro. Vår ambition har varit att inte låta personliga värderingar färga denna studie (Bryman 2011 s. 354 f.).

Inom kvalitativ forskning lägger forskaren inte lika stor vikt vid att kunna generalisera resultaten av studier och metoden har utifrån detta fått en del kritik. Svensson och Ahrne (2011 s. 28 f.) menar att det går att prata om generaliserbarhet inom kvalitativ forskning men att det måste göras med "stor försiktighet och en stor portion självkritik". Vår ambition med denna studie har inte varit att generalisera resultaten utan istället att analysera berättelser

av en viss utvald grupp. Vi är medvetna om att vår innehållsanalys endast kommer att ge oss en begränsad inblick i samers tankar och känslor kring identitet.

5.5 Forskarrollen

Enligt Lundman och Graneheim (2012) är det viktigt att forskaren är medveten om sin påverkan för studien. Olika förförståelser och erfarenheter påverkar analysen på olika sätt. I denna studie har vår förkunskap varit begränsad. Ingen av oss hade mer än väldigt ytlig kunskap om samer. Detta gjorde att vi fick inleda studien med att läsa om samerna och deras historia och även om hur deras situation ser ut idag. Möjligen kan vår begränsade förkunskap ha påverkat studien och gjort att vi har missat mönster i materialet. Dock tror och hoppas vi att vårt utgångsläge istället för att vara en nackdel för studien, har bidragit till att vi har kunnat analysera materialet utan förutfattade meningar.

5.6 Etiska överväganden

För att säkra etiskt hänsyntagande om forskningsdeltagare kan de fyra forskningsetiska principerna; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet vara vägledande (Bryman 2011 s. 132; Kalman & Lövgren 2011). I denna studie har vi använt oss av redan publicerade artiklar. De personer som porträtteras i artiklarna har således redan godkänt att materialet offentliggjorts och tillgängliggjorts för allmänheten. Vi har därför inte behövt be personerna om samtycke för att kunna använda artiklarna. Vi har heller inte behövt informera några respondenter eller informanter om studiens syfte, genomförandet eller var den kommer att publiceras. Vi har inte samlat in några personliga uppgifter förutom det som framkommer i artiklarna och behöver därför inte ta i beaktning att förvara känsliga personuppgifter. Vi har dock, i största möjliga mån, försökt att inte ändra innehållets innebörd eller lyfta något ur sitt

sammanhang för att respektera personerna och deras berättelser. Eftersom det rör sig om tolkning av berättelser finns det emellertid alltid en risk att någon upplever att ett visst innehåll har tolkats på ett annat sätt än vad personen menat. Vi har valt att behålla namnen på personerna i artiklarna för att analysen ska bli mer personlig och lättare att läsa.

Något som är värt att diskutera är att vi under arbetets gång blivit varse om att den forskning som bedrivs om samer i Sverige till största del utförs av samer. Vi har förstått att samernas komplexa bakgrundshistoria, och hur den påverkar dem idag, är svår för utomstående att förstå. Trots detta anser vi att det kan vara betydelsefullt att belysa deras situation. Vår studie är tänkt att ge kunskap om en specifik aspekt med koppling till samer som kan användas i socialt arbete. Vi gör inte anspråk på att vara ha specialkunskap om samers historia, kultur eller situation i övrigt.

5.7 Arbetsfördelning

I genomförandet av denna uppsats har ambitionen varit att fördela arbetet så jämnt som möjligt. Arbetet med att hitta tidigare forskning har delats upp mellan oss men vi har båda läst allt material. Vi har producerat text var för sig men har bearbetat den tillsammans. Vårt mål har varit att skapa ett arbete som är sammanhängande och som inte präglas av att det är skrivet av två författare.

5.8 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt

I denna uppsats har vi analyserat en andrahandskälla men har trots detta valt att behandla texterna som en primärkälla. Vi har undersökt personernas upplevelser av identitet och fokuserar inte på texten i sig, det vill säga hur författarna har framställt materialet. Vi utgår därmed från ett hermeneutiskt vetenskapsteoretiskt perspektiv. Enligt Davidson och Patel (2003) kan hermeneutik, även kallad tolkningsläran, ses som positivismens motsats.

Istället för att söka en absolut sanning handlar hermeneutik om att studera tolka och förstå det sociala livet. Inom hermeneutiken står forskaren nära sitt material och måste tolka det för att skapa förståelse (Davidson & Patel 2003).

6 Resultat och analys

Under bearbetningen av vårt empiriska material fann vi berättelser som behandlade identitet på olika sätt. I de följande avsnitten kommer vi att redogöra för resultaten av vår studie. Först redogör vi för *Historiens påverkan för identitet*. Kapitlet genomsyras av hur personerna upplever att statens behandling av samer påverkar dem idag. I kapitlet *Vem är same?* redogörs för hur normbilden av en same ser ut och hur denna bild upplevs fungera inkluderande respektive exkluderande för samisk identitet. Avslutningsvis presenteras *Symboler och språk* som personerna berättade var de faktorer som tydligast fungerade antingen inkluderande eller exkluderande till den samiska identiteten.

6.1 Historiens påverkan för identiteten

I artikel 1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 12, 13 och 14 kunde vi läsa berättelser som vittnar om hur historien på olika sätt har påverkat personerna. De beskriver att det arv de bär med sig inte är helt enkelt att förhålla sig till och hur de själva, deras föräldrar eller morföräldrar blivit utsatta för förtryck och diskriminering. Förhållande till arvet framställs sedan på olika sätt. I artikel 1 beskriver Linda att hon vill ta tillbaka sitt samiska arv som gått förlorat. I artikel 8 och 4 står det att personerna tillhör en ny positiv generation som ska förändra bilden av samer och frigöra sig från statens styrning. I andra artiklar (Artikel 1, 4, 5, 6, 9 & 13) beskrivs en känsla av sorgsenhet över det som hänt släktingar, familj och vänner och hur historiska händelser påverkar dem idag. Marja (Artikel 8) och Agneta (Artikel 9) beskriver nedan hur deras förfäder på olika sätt blev utsatta för diskriminering:

Min generation är den positiva generationen. Min áhkká och hennes generation straffades för att prata sitt språk eller jojka, lapp skulle vara lapp, och mina föräldrars generation hade inte rätt till att lära sig sitt modersmål i skolan. (Artikel 8 s. 25).

Med sådana här ord beskrivs alltså min farfar och andra. Så här såg man på människor som jag tycker om. Det är klart att det känns men numera har jag fått distans till det och ser det som en historisk händelse som fått återverkningar i vår tid. (Artikel 9 s. 10).

I citaten ovan beskriver personerna att de är medvetna om hur deras förfäder har behandlats av staten och det finns en underton av sorg i artiklarna över det som hänt. Marja (Artikel 8) och Agneta (Artikel 9) beskriver inte direkt hur de själv har påverkats av historiska händelser vilket däremot Sara (Artikel 10) och Per-Eric (Artikel 5) tar upp och de beskriver det på följande sätt:

Människor tror inte att de påverkas av reklam och då kan det vara svårt att förstå att man påverkas av sådant som hände för tvåhundra år sedan. Men det gör vi ju. (Artikel 10 s. 25).

Lagen sparkade ut min familj till förmån för andra, men både jag och min bror har starka viljor och vi sökte oss tillbaka. Jag kan inte säga att jag upplever min familjs historia som ett ok, men jag är medveten om att ingenting är självklart. (Artikel 5 s. 10).

Det visar sig att personerna i artiklarna, när de pratar om samisk identitet, också berör historien och det förtryck som samerna blivit utsatta för. Personerna återger att det än idag finns föreställningar om att samer är mindre värda och att de tvingas förhålla sig till hur de blivit behandlade historiskt. Vi har i artiklarna kunnat läsa att personerna upplever att samer begränsas och förtrycks genom lagar och definitioner. Det är sådana efterverkningar som kolonisering, enligt Loomba (2005) och de los Reyes & Mulinaris (2005), har på människor som blivit utsatta för den. Amanda (Artikel 4) har tankar om vad som egentligen hände samerna och varför. Hon uttrycker det på följande sätt:

Jag har alltid undrat vad som har hänt och varför det har blivit såhär och jag började fråga runt för att förstå, främst för min egen skull. Sedan tycker jag att den tiden generellt är som ett svart hål och det är en viktig del i svensk och samisk kolonial historia. (Artikel 4 s. 11).

Amandas citat vittnar om att samernas historia gör det svårt för henne som same att förhålla sig till sin identitet idag. Omma, Holmgren och Jacobsson (2011) lyfter fram att unga samer upplever diskriminering och de blir illa

behandlade på grund av sitt samiska ursprung. Respondenterna i deras studie tror att en orsak kan vara okunskap om samer. De påpekar att det knappt finns någon undervisning om samer i skolan, vilket tycks vara ett problem även för ursprungsbefolkning i andra delar av världen. O'Dowd (2011), som forskat kring aboriginerna i Australien, har uppmärksammat att ursprungsbefolkningens historia inte får ta tillräckligt stor plats i skolundervisningen. Agneta (Artikel 9) och Tobias (Artikel 6) berättar om en liknande okunskap om ursprungsbefolkningen i Sverige. De beskriver att det är svårt att vara same när så få känner till vad det innebär:

Jag är lycklig när jag vaknar och jag är lycklig när jag går och lägger mig. Samtidigt är Boden den svåraste plats jag bott på. Här känner de inte till att det finns renar och de förnekar den samiska kulturen i sten. (Artikel 9 s. 8).

Vi lever ju i ett samhälle som inte har någon koll. Det räcker med att gå 30 år bakåt i tiden, då fick barn stryk för att de pratade samiska. Vi lever fortfarande i två parallella världar - som koloniserade och koloniserare. (Artikel 6 s.10).

Agneta (Artikel 9) beskriver att det är svårt att bo på en plats där andra människor inte har kunskap om den samiska kulturen. Vi uppfattar också att hon upplever att människor i hennes omgivning är negativt inställda till den samiska kulturen eftersom hon uttrycker att "de förnekar den samiska kulturen i sten". Tobias (Artikel 6) gör kopplingar till att samer fortfarande behöver förhålla sig till kolonisationen. Vi uppfattar Tobias uttalande som att han anser att den svenska befolkningens okunskap om den diskriminering som drabbat samer, gör att de inte heller förstår hur kolonisationen påverkar samer än idag.

Personerna vittnar i sina berättelser att de än idag har svårt att finna sin plats och tillhörighet som samer i ett samhälle där de utsatts för diskriminering och stigmatisering. Enligt Loomba (2005) kan diskriminering reproduceras av gruppen själv genom att de har internaliserat omgivningens bild av dem som en underställd grupp. Det skulle innebära att personernas upplevelser av

diskriminering och svårighet att finna tillhörighet till viss del grundas i att de har en föreställning om att omgivningen ser på dem på ett nedvärderande sätt.

6.2 Vem är same?

I artiklarna 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 och 10 kunde vi urskilja hur normen av samer ser ut och hur denna normbild fungerar exkluderande eller inkluderande för personernas identitet samt kan leda till känslor av skam.

6.2.1 Normbilden av en same och dess påverkan på identitet

Den stereotypa samens benämns ibland som supersame (Artikel 2 & 7). Denna supersame är en renägare som talar ett samiskt språk och som växt upp i familjer där samiska traditioner varit centralt (Amft 2000 s. 162 ff.; Åhrén 2008 s. 150 ff.).

Julia (Artikel 7) växte upp i en renskötarfamilj och inbegrips alltså själv i begreppet supersame. Hennes identitetsarbete handlar om att bryta sig loss från normbilden och skapa sin egen identitet:

Du vet, min pappa är vad jag kallar för vintagesame, eller old school renskötare. Och jag började fundera på vad det här innebar. Jag började ifrågasätta mig själv och min kultur och upplevde att andan på sameskolan var begränsande, att det bara gick att vara same på ett sätt. Alla jag haft runt omkring mig var supersamer och inriktade mot renskötsel och skogsliv. Det behöver inte alls vara fel - men det var inte jag. Det var för snäva ramar och det var nedbrytande. (Artikel 7 s. 9).

Julia (Artikel 7) berättar att hon är uppväxt i en familj som uppfyller den samiska normen. Julia själv kan emellertid inte identifiera sig med denna bild och upplever att ramarna för hennes samiska identitet är för snäva. Julia upplever att hon har blivit tillskriven egenskaper från omgivningen på grund av att hon kommer från en renskötarfamilj. Det är enligt Goffman (2014) typiskt för den virtuella sociala identiteten. Julias citat vittnar om att hon

känner sig annorlunda i jämförelse med de hon har i sin omgivning och de förväntningar som finns på henne som supersame är svåra att leva upp till. Hon beskriver även att det från hennes sida inte finns en önskan att uppfylla förväntningarna. Julias faktiska sociala identitet innehåller andra egenskaper som inte är karaktäristiska för supersamen (Goffman 2014), vilket kan vara en förklaring till varför hon ifrågasätter sig själv och sin kultur.

Magnus (Artikel 3) berättar om hur han har upplevt omgivningens förväntningar på honom som same:

Man måste inte framhäva sig som ett väsen som drar runt på fjället, även om jag har varit med om det också. Jag är präglad av att vara från Jokkmokk, på samma sätt som jag blivit besatt av skateboardkulturen och längtat till Los Angeles. Allt det här är jag. Det har jag insett för något år sedan. (Artikel 3 s. 11).

Likt Julia har Magnus (Artikel 3) upplevt att omgivningen haft förväntningar på honom som same. Magnus kommer senare till insikt att han inte behöver framställa sig själv på ett visst sätt bara för att han är same. Han identifierar sig utifrån de faktiska egenskaper han besitter, både i relation till att vara same och att vara en del av skateboardkulturen, hans faktiska sociala identitet (Goffman 2014). Goffman (2014) menar att en konflikt kan uppstå hos individen när det sker en obalans mellan den virtuella sociala identiteten och den faktiska sociala identiteten. Det är denna konflikt som kan skapa ett stigma kring identiteten. Magnus citat vittnar däremot om att han har funnit en balans och sin plats i tillvaron. Enligt Hammarén och Johansson (2007) kan det motverka känslor av förvirring och vilsenhet.

Amft (2008 s. 162) visar i sin studie att den normtypiska bilden av en same kan härledas till svenska statens införande av vissa lagar och definitioner, där den som var same var den som ägde renar. Bara en del av alla samer passade in i denna mall och de som föll utanför hamnade även utanför bilden av vem en riktig same är (Amft 2008 s. 162 ff.). Renbeteslagens införande, som tillskrev samiska rättigheter till den renskötande, samt Sametingets definitioner om vem som får söka medlemskap och rösta, har lagt grunden för

vem som kan identifiera sig själv som same. Det har således skapats en hierarkisk ordning inom det samiska, där den renskötande nordsamen står högst i rang (Amft 2000 s. 162 ff.; Åhrén 2008 s. 37 ff.). Sara (Artikel 10) upplever att statens behandling av samer fortfarande påverkar henne. Hon uttrycker ilska över hur koloniseringen skapat över- och underlägsna samer, där Sara känner att hon tillhör den senare kategorin:

Känslan av underlägsenhet, av att vara en andra klassens same, har förföljt henne och plötsligt utbrister hon att koloniseringen gör henne så förbannad. Jag har haft ett liv i båda lägren. Jag är uppvuxen med renskötseln, men samtidigt har jag hela tiden fått lära mig att det är den samisktalande nordsamiska renskötaren som är norm. Det är sådana bilder vi blir matade med. (Artikel 10 s. 24).

Trots att Sara (Artikel 10) växt upp i en renskötarfamilj har normen som hon förhållit sig till varit en same från norra delen av Sápmi som talar nordsamiska. Sara beskriver att hon känner sig som en andra klassens same och att det är en följd av den svenska statens kategorisering av samer. Känslan av underlägsenhet är enligt Hammarén och Johansson (2007) typiskt för folk som utsatts för kolonisering.

Alla samer kan rimligtvis inte tillhöra normen supersame. Det skulle enligt Amft (2000 s. 163) då inte finnas många samer kvar. Agneta (Artikel 9), Per-Eric (Artikel 5) och Johan (Artikel 2) beskriver vad som händer de samer som faller utanför normbilden:

Hon säger att hon många gånger blivit förvånad över det hat som finns bland samer gentemot andra samer. Själv är hon en av dem som omfamnar dem som söker sitt samiska ursprung och sin samiska identitet. (Artikel 9 s. 11).

Per-Eric Kvoljok konstaterar att det samiska folket är påverkat av en kolonialmakt som inte går att stå emot. De samer som levde under den tid då staten bestämde sig för att reducera det samiska folket till att bestå endast av vissa av dem som var knutna till fjällrenskötsel hade säger han, inte en chans. Han reagerar därför kraftigt när folk nedlåtande talar om andra i termer att "den där är ju bara same när det passar". Han tar sina syskonbarn som exempel. Även om de bor i Hong Kong och bara visar att de är samer en minut om året, så är de ändå samer. Så länge

man inte är same “när det passar” för egen vinning, så vadå då? (Artikel 5 s. 11).

Det blir så förkrossande för de ungdomar som får reda på att de har samiskt påbrå, och så får de höra att de “inte är lapp för de har inga renar” (Artikel 2 s. 11).

Vi tolkar att Agneta (Artikel 9), Per-Eric (Artikel 5) och Johan (Artikel 2) vill att alla som känner sig som samer ska få vara samer. Deras uttalanden vittnar dock om att de är medvetna om att meningsskiljaktigheter finns i denna fråga. De talar om personer som lämnas utanför en samisk identitet, att det finns ett vi och ett dom, även inom den samiska gruppen. Hammarén och Johansson (2009) menar att det inom varje kollektiv identitet finns skillnader mellan människor. Uppmärksammas inte dessa skillnader kan konflikt, likt den Agneta, Per-Eric och Johan beskriver, uppstå. Konflikten visas i Agnetas artikelutdrag där hon påpekar att hon blir förvånad över det hat som finns bland samer gentemot andra samer.

Vi har hittills beskrivit begreppet supersame och hur det fungerar som en norm i den samiska kulturen som många samer förhåller sig till. I Åhréns (2008 s. 157) studie framkommer även andra begrepp som förklarar olika typer av samer – halvsame och nysame. Halvsame och nysame är nedvärderande benämningar på samer som växt upp utanför den rådande normen (Åhrén 2008 s. 157). Johan i artikel 2 resonerar kring begreppet halvsame och den negativa klang som ordet har:

När man är ung fastnar man lätt i tanken om vem man är. Nästan alla går igenom en sådan fas, en identitetskris. Sedan är det också ganska vanligt att en del blir “supersamer”, det är bara det samiska som gäller. Men att säga att man är “halvsame” är som om man inte skulle duga som den man är. Det är nästan som att ursäkta sig, att inte låtsas om att man är same eller att man är svensk. I Skottland är det helt naturligt att säga att man är halvskotte. Men i Sverige använder folk “halv” som ett skällsord, därför använder jag inte det ordet. (Artikel 2 s. 10).

Johan (Artikel 2) berättar att han inte vill använda ordet halvsame eftersom han upplever att det är ett skällsord. Goffman (2014) förklarar att stigmatemer (i detta fall halvsame) används för att fastställa någons

underlägsenhet och tillskriva denne ofördelaktiga egenskaper. Det är de normala, motsatsen till de avvikande och stigmatiserade, som har makten att tillskriva den stigmatiserade gruppen egenskaper som inte är önskvärda. I Amfts (2000 s. 162 ff.) studie framkom det att det ofta är de som tillhör supersamen som har en nedvärderande syn på samer som exempelvis senare i livet söker sin samiska identitet. Stigmatermer förstärker de avvikandes underlägsna position och Johan berättar att han medvetet väljer bort nedvärderande benämningar som halvsame. Att välja bort nedvärderande begrepp är ett exempel på hur reproduceringen av diskriminering inom gruppen kan motverkas (Loomba 2005).

Omma, Holmgren och Jacobssons (2011) undersökning visade att många respondenter beskrev att känslan av tillhörighet hör samman med närheten till den samiska kulturen och folket. Julia (Artikel 7) och Tobias (Artikel 6) beskriver nedan sina upplevelser av hur viktigt det är att omge sig av andra samer för att känna trygghet i sin identitet:

Tänk, det var det första samiska kvinnomötet på hundra år. I början kände jag mig osäker, men det släppte. Att få träffa alla dessa starka samiska kvinnor och inse att ingen kommer att stå och skratta åt dig och säga att du inte duger och inte kan! Den samiska plågoanden i mig stillades. [...] Det kändes viktigt att träffa folk som förstår mig och som är samer. (Artikel 7 s. 11).

Han berättar om vänskapsband som knöts under skoltiden och som varar, förmodligen livet ut. Om gemenskapen. Om känslan av att befinna sig i ett sammanhang där alla visste hur speciellt det är att växa upp som same. (Artikel 6 s. 10).

Julias (Artikel 7) citat på sida 32 beskriver att hon känner sig trängd inom ramarna för en samisk identitet samtidigt som hon i citatet ovan visar att hon upplever att andra samer förstår henne. Artikeln i sin helhet beskriver hur denna övergång skett. När Julia känt att hon inte passar in som same har hon jämfört sig med normbilden, supersamen. Hon går sedan med i en samisk kvinnogrupp där det är okej att vara same på det sätt hon själv vill. Julia älskar dans och berättar om att hon senare identifierar sig som en samisk hip-hopdansare. Hon upplever att hon kan känna den trygghet som Tobias

(Artikel 6) berättar att han fann i den samiska skolan. Hammarén och Johansson (2007; 2009) menar att en person kan känna tillhörighet och finna sin plats genom gemenskap i en grupp. Tobias talar varmt om samisk gemenskap medan Julia beskriver att hon till en början inte kunde känna samma gemenskap inom den samiska gruppen. Julia beskriver att hon upplevde utanförskap men att hon trots det inte ville ta avstånd från det samiska. Hon gick då med i en samisk kvinnogrupp. Julia beskriver att hon inte kunde acceptera den samiska delen av sin identitet men att hon heller inte kunde bryta sig loss från den, vilket Goffman (2014) kallar identitetsambivalens.

Sammanfattningsvis beskriver personerna att de upplever att normer och stereotyper gör det svårt för dem att finna sin plats i tillvaron. Normer och stereotyper beskrivs samtidigt av personerna inneha faktorer som fungerar såväl inkluderande som exkluderande för den samiska identiteten. I det följande avsnittet analyserar vi hur personerna beskriver att den rådande normbilden kan leda till stigmatisering och skam.

6.2.2 Skam

I Artikel 1, 2, 3, 7, 8 och 9 beskriver personerna känslor av skam kopplat till dels utanförskap, dels stigmatisering. Förutom det faktum att personerna beskriver att de behöver förhålla sig till en samisk norm upplever de även att den svenska normen bidrar till känslor av utanförskap. Således blir det skamfyllt att varken kunna uppfylla den samiska eller den svenska identitetsnormen. Julia (Artikel 7) beskriver exempelvis att hon inte kände tillhörighet i den samiska kulturen och att hon inte kunde uppfylla den samiska identitetsnormen. Trots att Julia senare flyttade till en ny ort där det fanns andra normer beskriver Julia att hon fortfarande kände sig otillräcklig. Julia upplevde att känslor av skam fanns kvar och handlade nu om att hennes samiska bakgrund inte passade in i de normer som fanns i den nya bostadsorten:

Jag flyttade verkligen till Piteå med öppet sinne, men jag skämdes fortfarande över mitt samiska arv och för att jag kom från Jokkmokk. (Artikel 7 s. 10).

Enligt Goffman (2014) kan känslor av skam uppstå när en person identifierar sig som den avvikande. Skammen kan leda till att en individ försöker förändra sin identitet men även om denna förändring sker finns minnet kvar av det skamfyllda som fanns där från början (Goffman 2014).

Magnus (Artikel 3) och Maj-Lis (Artikel 1) beskriver att det var skamfyllt för dem att visa sitt rätta jag. Goffman (2014) menar att diskriminering av grupper kan leda till stigmatisering som i sin tur yttrar sig i känslor av skam hos individen.

På grund av politiska skäl finns det en enorm splittring i den samiska mentaliteten, så jag vågade inte riktigt stå för det helt och hållet. (Artikel 3 s. 10).

Maj-Lis säger att det verkar finnas en oöverstiglig barriär av rädslor inom henne som hon inte lyckas spränga. Det handlar inte om rädslor när det gäller jojken, snarare känslor man samlat på sig under åren när man inte fått leva som same fullt ut. Istället har man varit försiktig att framhäva sig och hållit tillbaka sin samiska bakgrund. I synnerhet under uppväxten. (Artikel 1 s. 11).

Känslorna av skam, kopplade till identitet, som personerna i artiklarna beskriver, finns även att läsa i Amfts (2000 s. 175 ff.) och Åhréns (2008 s. 133 ff.) avhandlingar. Deras respondenter beskriver att skam är en följd av stigmatisering och diskriminering. I våra citat berättar personerna hur de inte har vågat vara sig själva, något även Amfts (2000 s. 175 ff.) och Åhréns (2008 s. 133 ff.) respondenter gör. Att inte visa upp hela sin identitet eller att tona ned den menar Goffman (2014) har sin förklaring i att en person försöker undvika stigmatisering. En stigmatiserad person går igenom tre olika inlärningsfaser som mynnar ut i att personen lär sig att passera som "normal". När en persons stigma inte är alltför iögonfallande kan personen lära sig att anpassa sig och hemlighålla sitt stigma (Goffman 2014). Magnus (Artikel 3) och Maj-Lis (Artikel 1) beskriver att de gör aktiva val för att hemlighålla sitt ursprung. Maj-Lis pratar även om rädslor kopplade till att hon tvingades

hemlighålla sin samiska identitet. Goffman (2014) menar att hemlighållandet av ett stigma kan innebära en psykisk påfrestning för individen. Personen som döljer sitt stigma kan bli ängslig över att stigmat ska bli avslöjat.

Personerna uttrycker att det på grund av skammen är svårt att visa eller vara den man är.

6.3 Symboler och språk

I artikel 3, 4, 8, 9, 10, 11, 12, 13 och 14 berättar personerna att symboler och språk är något som skapar trygghet i den samiska identiteten och främjar samhörighet till den samiska kulturen för dem. De beskriver också att symboler och språk kan fungera exkluderande och leda till känslor av underlägsenhet. De symboler personerna i våra artiklar nämner är kolt och namn.

6.3.1 Kolt

Hammarén och Johansson (2007) menar att vi genom symboler visar vår tillhörighet, eller önskan om tillhörighet, till en viss grupp. Att bära den samiska dräkten, kolten, beskrivs av Linda (Artikel 12) och Anna-Stina (Artikel 11) vara ett sätt att visa sin samiska identitet:

Det stärker en att ta på sig kolten, men visst, det är också ett statement, ett sätt att visa att vi finns kvar, att vi är här bland er och att vi är stolta över vårt arv. (Artikel 12 s. 22).

I alla fall jag känner att förfäderna står där bakom ryggen. Jag tror att de flesta blir stärkta både i sin identitet och i sin politiska kamp med kolten på. (Artikel 11 s. 21).

Linda (Artikel 12) och Anna-Stina (Artikel 11) beskriver känslor av tillhörighet till den samiska gruppen när de bär kolten. Linda beskriver i citatet att kolten fungerar som ett statement. Hon pratar i termer av ”vi” och vi tolkar Lindas citat som att hon upplever att kolten fungerar inkluderande

till en gemenskap. Stina berättar även hon att hon blir stärkt i sin identitet när hon bär kolten. Enligt Hammarén och Johansson (2007) kan individens känsla av samhörighet till en grupp leda till känslor av gemenskap.

6.3.2 Namn

Liksom kolten kunde vi i Artikel 1, 9 och 10 läsa att namn fungerar som en viktig symbol för identiteten för personerna. Agneta (Artikel 9) och Linda (Artikel 12) berättar nedan om detta:

Det borde finnas en paragraf i namnlagen som handlar om återtagandet av samiska namn och det är en fråga för Sametinget att jobba med. Det handlar om dekolonisering och om samisk identitet. (Artikel 9 s. 11).

Hon har på senare tid funderat mycket på att återta Sevä. Ännu en pusselbit att få på plats för att reparera ett sargat arv. (Artikel 12 s. 22).

Agneta (Artikel 9) berättar att hon tycker att Sametinget aktivt ska jobba med att främja återtagandet av samiska namn. Hon säger i artikeln att förlusten av samiska namn beror på koloniseringen av Sápmi och att återtagande av namn kan bidra till dekolonisering. Linda (Artikel 12) nämner att hon funderar på att återta ett samiskt namn och att detta kan hjälpa henne att reparera ett sargat arv. Vi tolkar Agnetas och Lindas berättelser som att de vill framföra att samiska namn har försvunnit som en effekt av koloniseringen. I Amfts (2000 s. 175 ff.) och Åhréns (2008 s. 128 ff.) studier lyfts det fram att en del samer valde att byta bort ett samiskt efternamn mot ett som lät mer svenskt. Detta gjordes eftersom ett samiskt namn avslöjade en samisk identitet. Amft (2000 s. 98 ff.) och Åhrén (2008 s. 48 ff.) menar att stigmatiseringen av samer kan ha bidragit till att en del valde att byta bort sitt samiska namn.

Ett namn är en symbol som fungerar inkluderande till en grupptillhörighet (Hammarén & Johansson 2007). Om en grupp är stigmatiserad kan det vara önskvärt att tona ned symboler som avslöjar en persons tillhörighet till den avvikande gruppen (Goffman 2014). I Ågrens (2006 s. 52 ff.) studie upplevde respondenter att andra människor placerade dem i kategorier som

positionerade dem som icke-svenskar på grund av att de inte hade svenskklingande namn. En persons namn är enligt Ågren (2006 s. 52 ff.) betydelsefullt för individens tillhörighet, vilket gör att individen kan uppleva negativa känslor när denne placeras i kategorier individen inte själv valt. Sådana förutbestämda kategorier kan, precis som en stigmatiserad identitet, präglas av fördomar (Goffman 2014; Ågren 2006 s. 52 ff.).

Linda berättar att hon funderar på att återta ett samiskt namn och Agneta pratar om vikten för Sametinget att jobba med frågor om namn för att stärka samisk identitet. Hammarén & Johansson (2007) menar att individer genom att visa tillhörighet till en kollektiv identitet, med hjälp av symboler, kan stå upp för en tidigare förtryckt grupp och kämpa för gruppens rättigheter.

6.3.3 Språk

Hammarén och Johansson (2007) menar att språk är centralt när människan skapar sin identitet. Vi använder ofta språket för att definiera oss själva. Språket är förenande och ger oss tillhörighet till en grupp (Hammarén och Johansson 2007). Marja (Artikel 8) uttrycker sorg över att många samer idag inte kan sitt eget språk. Det första citatet har använts under kategorin Historiens påverkan för identiteten men får här annan innebörd:

Min generation är den positiva generationen. Min áhkká och hennes generation straffades för att prata sitt språk eller jojka, lapp skulle vara lapp och mina föräldrars generation hade inte rätt till att lära sig sitt modersmål i skolan. (Artikel 8 s. 25).

Men det finns också en sorg i det jag känner stolthet över. En sorg i att kulturen under så lång tid tryckts undan och att många frågar sig varför de inte kan sitt eget språk. (Artikel 8 s. 25).

Marjas (Artikel 8) berättar att hennes áhkká (farmor) blev straffad när hon pratade samiska i skolan, något som är talande för 1900-talets assimileringspolitik (Hellsten 1998 & Mörkenstam 2014). Hellsten (1998) menar att assimileringspolitiken bland annat har resulterat i att det varit stigmatiserat att tala de samiska språken. Marjas beskrivning av ett förlorat

språk är något som också kunde urskiljas i Åhréns (2008 s. 133 f.) studie där några respondenter berättade att de inte kunde tala ett samiskt språk för att det inte förts vidare från tidigare generationer. Personlighetsdrag som kan härledas till en identitet, i detta fallet språket, är något Goffman (2014) menar döljs av den stigmatiserade för att undvika att avvika från de normala.

Amft (2000 s. 162 ff.) och Åhrén (2008 s. 150 ff.) såg i sina studier att språket har ett högt värde inom den hierarkiska ordningen av samer och att de som inte kan språket hamnar i underläge gentemot andra samer. I artikel 10 beskriver Sara att hon känner underlägsenhet när hon umgås med samer som kan tala samiska och Amanda (Artikel 4) beskriver att hon har en önskan om att förbättra sina kunskaper i samiska:

Jag har haft jojken med mig, men jag hade ingen kunskap om hur jag skulle kunna gå vidare med den. Jag hade ju ett nätverk med andra samer, men jag kände mig alltid underlägsen de andra, som hade språket. (Artikel 10 s. 24).

Det enda, säger Amanda, är att hon önskar att hon kunde sydsamiska bättre än hon kan... (Artikel 4 s.11).

Även Ågrens (2006 s. 170 f.) studie skildrade exempel där språket hade inverkan på självkänslan, likt den underlägsenhet Sara i artikel 10 beskriver. Språket kan enligt Goffman (2014) ses som en symbol med antingen ett prestigefyllt eller stigmatiserande värde som bestämmer en persons position i den hierarkiska ordningen. Vi tolkar Saras citat om att hon känner sig underlägsen andra samer som kan tala samiska, som att språket för henne blir en symbol med ett stigmatiserat värde. Sara, Amanda, Marja och de andra personernas berättelser vittnar om att språket på olika sätt har stor betydelse för deras samiska identitet. De har i sina beskrivningar framförallt berättat att språket har haft inverkan på känslan av tillhörighet men också förstärkt känslor av underlägsenhet.

7 Diskussion

I denna uppsats har vi fokuserat på identitet och olika aspekter kopplade till densamma. De resonemang som förs och slutsatser som dras i den här diskussionen görs utifrån vårt urval av artiklar och vad som framkommer i dem. Det har inte varit vår strävan att dra slutsatser som kan tillämpas generellt på samernas situation. Vi kodade vårt material i tre kategorier vilka vi också utgick ifrån i vår analys. Det visade sig emellertid att det var svårt att avgränsa personernas berättelser till att handla om mer det ena än det andra. Alla artiklar präglades på ett eller annat sätt av samernas historia.

Genom att analysera personernas berättelser om identitet har vi fått insyn i en liten del av deras komplexa historia, som har återverkningar än idag. Vi har ur berättelserna kunnat urskilja att personerna upplevt att koloniseringen har bidragit till kategorisering och uppdelning av samer. Det har skapats en normsam som personerna berättar att många samer förhåller sig till, och som inkluderar eller exkluderar till en samisk identitet. Vi fann även att symboler och språk verkar främja antingen samhörighet eller utanförskap till den samiska gruppen. Postkolonial teori har genomsyrat vår analys i sin helhet och det har visat sig att historiska händelser, på olika sätt, haft inverkan på personernas identitet. Inte minst har den stigmatisering som samerna utsattes för historiskt lämnat spår hos personerna än idag. Goffmans (2014) begrepp stigma har använts för att göra en djupare analys av hur stigmatisering av utsatta grupper fungerar och kan leda till känslor av skam.

Vårt syfte var att utifrån ett postkolonialt perspektiv samt med hjälp av begreppet stigma analysera samers berättelser om identitet i tidningen *Samefolket*. Det gjorde vi utifrån följande frågeställningar:

- Hur återspeglas samernas historia i personernas berättelser om identitet?

- Vilka faktorer lyfter personerna fram som inkluderande respektive exkluderande för samisk identitet?

De historiska händelser som främst har visat sig påverka personerna idag har sitt ursprung i koloniseringen av Sápmi. Personerna berättar om den diskriminering och stigmatisering de fortfarande blir utsatta för. De berättar dels utifrån egna erfarenheter och dels utifrån familjemedlemmars och släktingars erfarenheter. De uttrycker en sorg över det som samer utsatts för och menar att diskrimineringen fortgår än idag. Personerna berättar också att de upplever att okunskapen om samer bland majoritetsbefolkningen bidrar till att diskriminering fortgår än idag.

Normföreställningen om vem en same är har visat sig ha stor inverkan för inkludering respektive exkludering för en samisk identitet hos personerna. Den mest eftertraktade samens benämndes i vissa av våra utvalda artiklar samt i tidigare forskning som supersamen. En supersame är någon som behärskar samiska språk och traditioner samt lever ett liv inom rennäringen. Personerna i artiklarna uttrycker att supersamen har bidragit till känslor av underlägsenhet och utanförskap. Det visade sig även finnas problem med att uppfylla den svenska identitetsnormen. Känslan av att vara underlägsen, i jämförelse med andra människor, är enligt Loomba (2005) samt Hammarén och Johansson (2007), typiskt för människor som blivit utsatta för kolonisering, då de ofta internaliserar den underlägsna bilden om sin grupp på sig själva. Genom att använda nedvärderande benämningar som halvsame reproducerar samerna diskriminering och stigmatisering inom den egna gruppen (Loomba 2005).

Att erkänna den egna samiska identiteten, som länge varit stigmatiserad, visade sig framkalla känslor av skam hos några av personerna. Flera personer har valt att tona ned sin samiska identitet för att passa in i normen. Personerna uttryckte att det, på grund av skammen, är svårt att visa eller vara den man är.

Personerna beskrev symboler som kolten och namn samt språk som viktiga för samisk identitet. Dessa olika faktorer kan fungera både inkluderande eller exkluderande. Att bära kolt var för somliga en inkluderande symbol för samisk identitet, vilket i sin tur innebär att de som inte bär kolt kan bli exkluderade. Kolten får för somliga även en annan innebörd. Personerna berättar att den symboliserar samisk tillhörighet och kan bäras för att göra samisk identitet synlig för andra. Personerna uttryckte att de genom att bära kolten vill ta ställning och motverka stigmatiseringen mot samerna. Även samiska namn har visat sig kunna stärka tillhörigheten till den samiska gruppen.

Språket hade liknande effekter som symbolerna vi nämnt ovan. Några av personerna i artiklarna berättade att språket fungerar antingen inkluderande eller exkluderande beroende på vilken situation personerna befinner sig i. Goffman (2014) beskriver att en person kan vara stigmatiserad i en viss situation och tillhöra de normala i en annan. Goffmans (2014) resonemang var talande när vi läste artiklarna, eftersom personerna växelvis upplevde diskriminering och acceptans.

Under arbetets gång framkom tendenser som tydde på att förkunskap om samernas historia, eller om koloniseringens inverkan på ursprungsbefolkning överlag, kan vara värdefull för de som inom socialt arbete kommer i kontakt med samer. Att ha en förförståelse, om än liten, kan vara ett viktigt verktyg i arbetet med samer som kämpar med att försöka hitta sin identitet, samisk eller annan. Det är viktigt för socialarbetare att skapa förståelse om att många människor kan uppleva identitetsförvirring, inte bara kring olika kulturer, utan även kring sexuell läggning, könsidentitet och så vidare.

Avslutningsvis vill vi framföra att en möjlig inriktning för vidare, angränsande forskning kan vara att undersöka hur frågor om identitet och identitetsarbete påverkar samers psykiska hälsa.

Referenslista

Ahrne, Göran och Svensson, Peter (2011) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I: Ahrne, Göran och Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Amft, Andrea (2000) *Sápmi i förändringens tid - En studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet ur ett genus- och etnicitetsperspektiv*. Diss., Umeå universitet.

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Davidson, Bo och Patel, Runa (2003) *Forskningsmetodikens grunder – att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur.

de los Reyes, Paulina (2005) Olika tider - ojämlika platser. I: De los Reyes, Paulina och Martinsson, Leva (red.) *Olikhetens paradigm - intersektionella perspektiv på o(jäm)likhetsskapande*. Lund: Studentlitteratur.

de los Reyes, Paulina och Mulinari, Diana (2005) *Intersektionalitet - kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.

Eriksson-Zetterquist, Ulla och Ahrne, Göran (2011) Intervjuer. I: Ahrne, Göran och Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Goffman, Erving (2014) *Stigma. Den avvikandes roll och identitet*. Fjärde upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Grønmo, Sigmund (2004) *Metoder i samhällsvetenskap*. Malmö: Liber.

Hammarén, Nils och Johansson, Thomas (2009) *Identitet*. Malmö: Liber.

Hammarén, Nils och Johansson, Thomas (2007) *Identitet: vilka är du?*
Stockholm: Natur och Kultur.

Hellstén, Meeri (1998) The Sami Identity: A Souvenir or Something Living?
Language and Education 12 (2): 119-136.

Jacobsen, Dag Ingvar (2012) *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Kalman, Hildur och Lövgren, Veronica (red.) (2012) *Etiska dilemman*. Malmö: Gleerups.

Loomba, Ania (2008) *Kolonialism/postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Andra upplagan. Stockholm: Tankekraft förlag.

Lundman, Berit och Graneheim, Ulla H (2008) Kvalitativ innehållsanalys. I: Granskär, Monica och Höglund-Nielsen, Birgitta (red.) *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. Lund: Studentlitteratur.

Mörkenstam, Ulf (2014) Svensk samepolitik och rättfärdigandet av den inre kolonisationen av Sverige förr och nu. I: Andersson, Bo (red.) *Samer Om Nordmalingdomen och om ett urfolks rättigheter och identitet*. Borås: Recito Förlag.

O'Dowd, Mary (2011) Australian Identity, History and Belonging: The Influence of White Australian Identity on Racism and the Non-acceptance of the History of Colonisation of Indigenous Australians. *International Journal of Diversity in Organisations, Communities & Nations*. 10 (6): 29-43.

Omma, Lotta M. Holmgren, Lars E. & Jacobsson, Lars H (2011) Being a Young Sami in Sweden Living Conditions, Identity and Life Satisfaction. *Journal of Northern Studies* 5 (1): 9-28.

Samefolket (2018) Om Samefolket.

[<https://samefolket.se/om-samefolket/>. Hämtat: 2018-05-03.]

Samer A (2018) Världens ursprungsfolk

[<http://www.samer.se/ursprungsfolk>. Hämtat: 2018-04-05.]

Samer B (2018) Sápmi.

[<http://www.samer.se/1002>. Hämtat: 2018-04-05.]

Samer C (2018) Språk, dialekt eller varietet.

[<http://samer.se/1186>. Hämtat: 2018-04-05.]

Samer D (2018) Samebyn organiserar renskötseln

[<http://www.samer.se/samebyn>. Hämtat: 2018-04-05.]

Samer E (2018) Långa skallar och korta samer

[<http://www.samer.se/1028>. Hämtat: 2018-04-05.]

Sametinget (2018) Folkvalt organ och myndighet

[<https://www.sametinget.se/bakgrund>. Hämtat: 2018-04-05.]

SFS 1992:1433. *Sametingslag*.

Stoor, Petter (2016) *Kunskapssammanställning om samers psykosociala hälsa*. Kunskapssammanställning/Sametinget. Kiruna: Sametinget.

Svensson, Peter och Ahrne, Göran (2011) Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I: Ahrne, Göran och Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Ågren, Marja (2006) "Är du finsk eller...?": en etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige. Diss., Göteborgs universitet.

Åhrén, Christina (2008) Är jag en riktig same?: en etnologisk studie av unga samers identitetsarbete. Diss., Umeå universitet.

Artiklar

Artikel 1. Hällgren, Katarina. (2014) Maj-Lis oväntade vändningar ger avtryck i historien. *Samefolket*. (4): 8-11.

Artikel 2. Rydman, Annika. (2014) Johan är trygg i både kolt och kilt. *Samefolket*. (5): 8-11.

Artikel 3. Hällgren, Katarina. (2015) Magnus har hittat hem till Kitok. *Samefolket*. (1): 8-11.

Artikel 4. Hällgren, Katarina. (2015) Bilderna i Amandas huvud blir viktiga historier på filmduken. *Samefolket*. (3): 8-11.

Artikel 5. Lindstrand, Åsa. (2015) Per-Eric Kuoljok vardagsfilosofen från Ruokto njuter av livet. *Samefolket*. (4): 8-11.

Artikel 6. Rydman, Annika. (2015) Tobias vill leva ut hela sin identitet. *Samefolket*. (6-7): 8-11.

Artikel 7. Lindstrand, Åsa. (2016) Julia dansar fram på egna stigar. *Samefolket*. (1): 8-11.

Artikel 8. Stålhös, Jonatan. (2016) Marja Mortensson om att föra sin kamp genom sången. *Samefolket*. (3): 25.

Artikel 9. Lindstrand, Åsa. (2016) Agnetas släktforskning är samisk historia. *Samefolket*. (5): 8-11.

Artikel 10. Lindstrand, Åsa. (2016) Vägen till frihet gick genom jojken. *Samefolket*. (6): 23-25.

Artikel 11. Lindstrand, Åsa. (2017) Kläderna sänder signaler om makt. *Samefolket*. (1): 20-21.

Artikel 12. Lindstrand, Åsa. (2017) 38 och första gången i kolt. *Samefolket*. (1): 22-23.

Artikel 13. Lindstrand, Åsa. (2017) Språk och kultur finns på Martins önskelista. *Samefolket*. (3): 26.

Artikel 14. Lindstrand, Åsa. (2017) Saara vill se ett gladare folk. *Samefolket*. (3): 27.